

формирования и развития коллектива, а также противоречия этого процесса и пути их преодоления.

Ключевые слова: социальная компетентность, коллектив, кураторство.

Andreeva M. A. The Role of the Curator of Academic Groups in the Formation of the Team of Students with Different Levels of Health and Development Opportunities

In the article the features of the formation of the student group in integrated education. We analyse the notion of social competence and determined the relationship between the level of development of social competence and capacity for collective interaction. Also defines the role of the curator in the organization of student groups, defines objectives and defined features with students with special needs. Particular attention is paid to the scientific legacy of Anton Makarenko, which determines the stage of formation and development team, as well as the contradictions of this process and how to overcome them. Determine the role of the curator.

The article mentioned characteristics of students with disabilities. Identify challenges that may arise in the interaction of students staff and same inability to perform certain functions due to defects, offered solutions to the problems identified. The analysis of the experience of trustees, which allowed to identify the most effective ways and means of forming student groups, such as well-designed content of educational work, a variety of forms and methods by which the curator can affect each student looking to solve tasks that require joint efforts of all student groups. The requirements for individual academic tutor group. Determined the importance of educational work, individual and group. The article outlines the main purpose of curatorial work and the ways to achieve it.

Key words: social competence, team supervision.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 371.134

О. П. Літовка

**А. С. МАКАРЕНКО ПРО ПОЗИЦІЮ ВЧИТЕЛЯ
В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ**

Сучасна педагогічна освіта спрямована на пошук оптимальних шляхів формування справжнього педагога – професіонала, здатного добре орієнтуватися у великій кількості новітніх технологій, виробляти власну стратегію професійної діяльності, бути готовим до прийняття

відповідальності за свої рішення, вміти відстоювати власну думку. Актуальною проблемою у вимірі цих завдань є формування професійно – педагогічної позиції майбутніх вчителів, яка забезпечить успішну соціальну взаємодію вчителя і учнів у навчально – виховному процесі. Але не слід забувати про те, що одним з найважливіших принципів сучасного педагогічного наукового пошуку є звертання до передового досвіду, де вагоме місце займає педагогічна спадщина А. С. Макаренка.

Вирішуючи проблему формування професійної позиції майбутніх вчителів в процесі фахової підготовки, науковці не лише розкривають способи розвитку у педагога важливих особистісних якостей і суб'єктних властивостей, таких, як самостійність, високий рівень самоорганізації, самоконтролю і об'єктивності, творчості і неординарності, а й висвітлюють дієві і продуктивні способи організації навчальної взаємодії, про які має знати кожен сучасний вчитель.

Зокрема, такі науковці, як К. Баханов, О. Біда, Л. Велитченко, В. Гузеєв, О. Коротаєва, Ю. Кулюткін, А. Остапенко, К. Нор, О. Пехота, О. Пометун, О. Ярошенко, активно досліджують теоретичний аспект особливостей організації навчальної взаємодії.

З іншого боку, ряд учених (К. Альбуханова-Славська, Л. Анциферова, О. Асмолов, Б. Братусь, Є. Ісаєв, В. Слободчиков, А. Григор'єва і ін.), розглядають певні сторони соціальної і навчальної взаємодії як результат сформованої і осмисленої педагогічної позиції вчителя.

Але питання практичної сторони організації навчальної взаємодії, яка б безпосередньо була пов'язана з професійною позицією педагога у цій взаємодії, в сучасній науковій літературі є малодослідженими.

Таким чином, метою статті є аналіз змістового аспекту професійно-педагогічної позиції і її впливу на якість навчально-виховної взаємодії.

У працях зарубіжних і вітчизняних науковців професійна позиція розглядається як інтегративний феномен, що є характеристикою особистості в цілому.

Дефініція «професійна позиція особистості» розуміється як стійка система ставлень людини до праці, суспільства, до себе і до іншої людини. Професійна позиція визначається як узагальнена і часткова. Перша розглядається як відношення працівником себе до великого професійного співтовариства, до професії, прагнення підвищити її престиж у суспільстві. Друга пов'язана з розвитком у працівника окремих професійних здібностей (наприклад, позиція управлінця – аналітика, педагога – методиста і ін.).

Так, педагогічна позиція, як часткова професійна позиція, – це досягнення особистістю педагога певної гармонії, що дає йому соціальну стійкість і продуктивну включеність у суспільне життя і педагогічний труд, а також – особистісний психологічний комфорт. Педагогічна позиція знаходить певне вираження в особистісно – професійних якостях педагога [1, с. 612].

Аналізуючи дефініцію «педагогічна позиція» в різних аспектах, ми з'ясували, що її робоче визначення розглядається у працях таких вчених, як Є. Катрич, О. Томашевська, А. Маркова і ін. Так, А. Маркова під професійними позиціями педагога розуміє стійкі системи ставлень вчителя (до учня, до себе, до колег), що визначають його поведінку [2, с. 72].

Але нас цікавить педагогічна позиція в якості рушійної сили навчально – виховної взаємодії, в якості такого неповторного стилю роботи майбутнього вчителя, який допоможе йому досягти високих результатів у роботі з усіма учнями без виключення. Саме так позиція педагога розглядається у вченні А. Макаренка.

Видатний педагог наголошував на тому, що кожному вчителю має бути притаманна власна чітка позиція у професійній діяльності і найдоцільнішою, на думку вченого, є прихована позиція. Він обґрунтовує це твердження у авторській методиці «паралельної педагогічної дії».

Розвиваючи ідеї А. Макаренка в сучасній педагогіці, більшість вчених схиляються до думки про те, що вплив однієї людини (вчителя) на іншу (учня) є вузьким і обмеженим [3]. Важливо для сучасників і те, що А. Макаренко наголошував не на прямому впливові вихователя на особистість вихованця, а на впливові через первинний колектив, до якого цей вихованець входить. Вчений підкреслив, що тільки у такій взаємодії вчителя з учнями педагог зможе керувати життям вихованця з допомогою самого ж вихованця, що дозволить зняти опір дитини виховним впливам саме завдяки прихованій позиції педагога. При цьому, на думку А. Макаренка, учитель має не просто репродуктивно викладати свій предмет, а створювати умови для активного і самостійного пошуку учнів, для рішення тих навчальних проблем, які стоять перед ним [4].

Учнівський колектив згідно положень методики «паралельної дії» А. Макаренко пропонує розглядати, перш за все, як групу, в якій склалися взаємовідносини «відповідальної залежності».

Сама ж методика «паралельної дії» витікає з чинників формування дитячого колективу, обґрунтованих у працях видатного педагога, а саме:

1. Змістовна діяльність колективу. Це не просто будь – яка практична суспільно – корисна діяльність вихованців, а така, що створює відносини «відповідальної залежності».

2. Дійове самоврядування. Саме через нього здійснюється процес паралельної дії. Дійове, а не формальне учнівське самоврядування створює дуже значні можливості педагогічного впливу на групу. Вимоги з боку самого педагога, без підтримки колективу, якими б правильними вони не були, можуть зустрічати опір і навіть не виконуватися, а ось вимоги авторитетного активу – ніколи. Про такий інструмент мріє кожен педагог. Але досягти такого самоврядування зовсім не просто. Товариська солідарність у дитячих групах, як правило, міцніша за добрі почуття до педагога і дисциплінованість учнів, тому виконання вимог педагога у слаборозвинених колективах не зустрічає засудження з боку товаришів. Педагог немовби опиняється віч – на – віч з противником,

яким є недисциплінована частина групи. Цей етап, коли вимоги висуває сам педагог, А. Макаренко вважав першим етапом формування колективу. На другому етапі на бік педагога стають найбільш свідомі і активні вихованці, з яких він прагне створити актив групи. Якщо справа йде вдало, настає третій етап, коли все більша частина і, нарешті, більшість вихованців підтримує педагога і актив, тобто вимоги пред'являє практично вся група, яка стає колективом.

3. Залучення до самоврядування якомога найширшого кола вихованців. Формування авторитетного активу: командирів груп та ради колективу.

4. Внесення елемента гри в організацію колективу. Гра є однією з найважливіших потреб дитячого віку, її можна порівняти з чарівною паличкою, за допомогою якої у дітей викликається інтерес до будь-якої діяльності. В організації колективу елементи гри мають втілюватися у формі наказів, рапортів, команд, звернень; в одязі, ритуалах, нагадуючи військову, спортивну та інші привабливі для дітей види діяльності.

5. Роль позитивного прикладу педагогів, серйозність їх участі у житті дитячого колективу. Учні чекають від педагогів єдності слова і справи, тобто відповідності того, що вони пропагують, їх власній поведінці. У підлітків існує особливо гостре, принципове ставлення до цієї проблеми, вони схильні з певною підозрою ставитися до «високих слів» категоричних моральних вимог, у чому виявляють типову підліткову критичність та максималізм. Якщо педагог вимагає точності, а сам запізнюється, вимагає охайності, а сам носить зім'яті брюки, агітує за спорт, а сам далекий від нього, лає за паління, а сам палить, учні не будуть виконувати його вимоги. Діти тонко відчують, наскільки педагог переконаний в тому, до чого він їх закликає. Якщо інтереси колективу знаходяться для педагога на другому плані, якщо він забуває про них після робочого дня, все це відчують вихованці. Педагоги, яким вдається сформувати справжній колектив, завжди максимально наближуються до дитячого життя.

6. Перспективні лінії колективу. Дитячий колектив мусить завжди бачити попереду три перспективи: найближчу, середню і віддалену. Перспектива – це завтрашня радість, яку готують і якої чекають. Найближчою перспективою може бути подія, що відбудеться через декілька днів, наприклад, концерт, вечір, кінофільм, спортивні змагання, прогулянка, екскурсія тощо. Середня перспектива є більш віддаленою і потребує більшої підготовки, над нею треба працювати. Це може бути туристичний похід, вистава силами учнів, велика урочиста подія. Вихованці повинні не просто чекати, а готувати цю подію, в цьому її виховуючий смисл. Але найбільше значення має дальня перспектива, яка розрахована на декілька років. Саме це дає колективу відчуття майбутнього, впевненості у завтрашньому дні, згуртовує його. Часто дальні перспективи пов'язані з будівництвом чогось потрібного для всіх, наприклад, спортзалу, басейну, нових корпусів школи чи майстерні, що

зробить життя колективу більш насиченим і змістовним. Здебільшого такі перспективи можуть бути тільки у всієї школи.

7. Розвиток традицій колективу. Відомо, що традиції зміцнюють будь – яку групу, вони створюють враження міцності, психологічно зближують її членів. Суспільство завжди турбується про створення і підтримку позитивних традицій, часто роблячи їх ритуалами. Та ж сама закономірність притаманна дитячим колективам, що завжди розуміють кваліфіковані педагоги. Всі позитивні елементи життя колективу: навички, інтереси, цікаві масові заходи – мають стати традиціями даного колективу [5].

Таким чином, у методиці «паралельної дії» А. Макаренка яскраво представляє свій практичний досвід щодо високорезультативної організації навчальної і виховної взаємодії, у якій вчитель трансформує суб'єкт – об'єктні відносини (вчитель – учень) в більш якісні – суб'єкт – суб'єктні (вчитель – учень – учень). При цьому вчений акцентує увагу на вагомому значенні заохочення за плідну працю і старанність та на обов'язковому врахуванні інтересів дітей у навчально-виховному процесі. І найголовніше те, що позиція педагога при цьому лишається прихованою, оскільки більшу результативність діти виявляють при особистому бажанні бути корисним, а не через наказ чи прохання вчителя.

Такий підхід є актуальним і для сучасної педагогіки, особливо в питаннях формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки. Сучасним студентам педагогічного коледжу, на наш погляд, варто оволодіти такими навиками впливу на учнівський колектив і освоїти мистецтво застосування прихованої позиції як одного з різновидів педагогічної позиції, що стимулює вчителя до особистої творчості, вносить практичне забарвлення в процес навчально-виховної взаємодії, забезпечує диференційований і абсолютний педагогічний вплив вчителя на соціальний склад дитячого колективу і вимагає від нього дипломатичних умінь у спілкуванні з дітьми, довіри і поваги до них і їхніх потреб.

Перспективи подальших розвідок спрямовані на детальне дослідження окремих типів професійно-педагогічної позиції, вагомих для якісного удосконалення процесу навчально-виховної взаємодії, а також на певні аспекти формування професійної позиції у майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі.

Список використаної літератури

- 1. Психологія:** словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
- 2. Маркова А. К.** Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Педагогика, 1996. – 308 с.
- 3. Велитченко Л. К.** Психология педагогического взаимодействия: проблемы концептуализации / Л. К. Велитченко. – Одесса : ЮНЦ АПН Украины, 2003. – 222 с.
- 4. Карпенчук С. Г.** Педагогічна технологія А.С. Макаренка і сучасність: монографія / С. Г. Карпенчук. – Рівне : РДГУ, 2001. – 352 с.

5.Макаренко А. С. Проблеми шкільного радянського виховання // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 5. – К., 1954. – 426 с.

Літовка О. П. А. С. Макаренко про позицію вчителя в процесі навчання і виховання дітей

У статті проаналізовано змістовий аспект професійно-педагогічної позиції майбутнього вчителя і її впливу на якість навчальної взаємодії, підкреслено її багатогранний характер; зроблено акцент на педагогічних поглядах А. Макаренка щодо позиції педагога в професійній діяльності; детально розглянуто методику «паралельної педагогічної дії» та її перетворюючий вплив на характер відносин вчителя і учнів у шкільному колективі.

Ключові слова: професійно-педагогічна позиція, паралельна педагогічна дія, навчально-виховна взаємодія.

Литовка Е. П. А. С. Макаренко о позиции учителя в процессе обучения и воспитания детей

В статье проанализирован содержательный аспект профессионально-педагогической позиции будущего учителя и ее влияние на качество учебного взаимодействия, подчеркнут ее многогранный характер; сделан акцент на педагогических взглядах А. Макаренко о позиции педагога в профессиональной деятельности; подробно рассмотрена методика «параллельного педагогического воздействия» и ее преобразующее влияние на характер отношений учителя и учащихся в школьном коллективе.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая позиция, параллельное педагогическое воздействие, учебно-воспитательное взаимодействие.

Litovka O. P. A. S. Makarenko of the Position of Teacher in the learning process and parenting

The paper explores the semantic aspect of professional – teaching positions Teachers and its impact on the quality of learning interaction, emphasized its multifaceted nature; in the article the modern condition of scientific validity of concept «a professional position» of future teachers as a system of teacher’s relation to pupils, to himself, to colleagues that defines his behaviour, lifestyle and style of activity is characterised; necessity of creation of pedagogical conditions of formation of future teachers’ professional position in the course of special training in pedagogical college is proved; focuses on teacher attitudes A. Makarenko on the position of the teacher in the profession; detail the technique of «parallel pedagogical action» and its transforming impact on the relationship of teachers and students in school. Emphasizes the interaction method «parallel action» with a hidden position in teacher training – educational process both driver transformation actors – obyektynh relations in school on object – obyektni.

Key words: professional – teaching position, parallel pedagogical action, training – educational interaction.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.091.4Макаренко:[316.46:37.013.42]

О. Г. Луганцева

**КЕРІВНИЦТВО Й ЛІДЕРСТВО У ТВОРЧОСТІ
ТА ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА: СОЦІАЛЬНО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Перспектива подолання для особистості сучасної людини «оманливого відчуття незалежності від соціуму» (А. Рижанова), яке не випадково з'явилося саме на межі двох епох, у момент переходу до інформаційної доби, професійна спільнота вбачає в розвитку соціально-педагогічної теорії та практики на основі аналізу, переосмислення й урахування найкращих здобутків соціального виховання минулого.

Тому сьогодні по-новому актуальними стають перевірені часом науково-педагогічні доробки та практичний досвід здійснення соціального виховання класика світової педагогіки Антона Семеновича Макаренка. Багатогранність і глибина його таланту притягує увагу дослідників і змушує знову й знову звертатися до вивчення спадщини цієї унікальної людини – педагога, теоретика, письменника, публіциста, драматурга, суспільного діяча, керівника виробництва, менеджера.

Уже в 40-х роках ХХ ст. у педагогічних дослідженнях було започатковано новий напрям – макаренкознавство, яке згодом набуло світових масштабів. Відомими стали праці таких дослідників, як Є. Балабанович, М. Виноградова, М. Гетманець, В. Гмурман, М. Гончаров, Л. Гордін, І. Зязюн, І. Козлов, Ф. Корольов, С. Карпенчук, В. Коротов, В. Кумарін, Б. Лихачов, Н. Лялін, Є. Мединський, Е. Моносзон, В. Моргун, М. Ніжинський, Л. Новикова, М. Окса, М. Павлова, В. Терський, А. Тер-Гевондян, А. Фролов, М. Ярмаченко та ін.

Сьогодні макаренкознавство переживає новий етап – етап відродження інтересу до спадщини виданого радянського педагога. Сучасні дослідники називають його «етапом деміфологізації ідей»: відбувається деполітизація й деідеологізація спадщини А. С. Макаренка, кристалізація її педагогічної суті [1].

За останні два десятиліття в Росії з'явилася низка дисертацій, які аналізують практико-теоретичну діяльність А. С. Макаренка з позицій філософії, психології, теорії виховання та соціальної педагогіки